

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

A püspökség csaknem 1000 éves történetét - alapításától kezdve - meghatározta földrajzi fekvése. Mondhatjuk, hogy az egyházmegye a legkorábbi alapításúak közé tartozik, mert néhány ezt megelőzően létrehozottal együtt még Szent István uralkodása alatt jött létre. Amikor első királyunk államalapító tevékenységének részeként az egyes területek urait sikerült legyőzni és ott a királyi-állami közigazgatást megteremteni, ezt követően kerülhetett sor az egyházi közigazgatás kialakítására is. Valamikor, 1027-1028 körül történt meg e terület nagyhatalmú urának, Ajtony vezérnek a legyőzése a király hadvezére, Csanád vezér által. A Marosvár székhellyel működő hatalmas területen létrehozták Csanád vármegyét, székhelye Marosvár lett, amely nem sokkal később Csanád vezér nevét vette föl.

1030 körül került sor a Csanádi püspökség létrehozására, amely feladattal Szent István a már hosszú évek óta Magyarországon élő, velencei származású bencés szerzetest, Imre herceg korábbi nevelőjét, Gellértet bízta meg. A kiváló fölkészültségű egyházi férfi szerzetes társaival érkezett ide és nagy lelkesedéssel vetette bele magát az egyházszerzés munkálataiba. Az új püspökség székhelye szintén Marosvár lett. Korábban Ajtony vezér idején, már voltak itt keresztény templomok és papok, de ezek a bizánci egyház szertartásrendjét követték. Gellért püspök kinevezésével és egyházszerzésével ily módon a nyugati típusú egyházszerzet jelent meg. Feladatának tartotta az itt élők megkeresztelését, és ebben támaszkodott az egyházmegyei papság mellett a saját szerzetes társaira, akiket az ország más részeiből hívott ide. Nevéhez fűződik a Mária kultusz meghonosítása, illetve a Szent György tisztelet, akinek nagy templomot építtetett Marosváron. Az előbb említett kettős névből eredően gyakran még a 12. században is marosvári püspökségként emlegették ezt a területet és csak a 13. századtól válik általánossá a Csanádi püspökség elnevezés. Gellért püspök a templom és kolostorépítéshez itáliai építésmestereket hivatott és az így emelt épületek a korszak legmagasabb színvonalán álló építmények lettek. Tisztában volt azzal, hogy a térítéshez újabb és újabb egyházi emberekre van szükség, ezért - a korabeli följegyzések szerint, - harminc fiatal magyar oktatását szolgáló papi szemináriumot is alapított.

A püspök feladata egyáltalán nem volt könnyű. A pogány harcokban edzett, nehéz földrajzi körülmények között létrejött települések lakosait kellett megtéríteni, a hajdani szilaj, lovas magyar nemzet tagjaiból engedelmes keresztényeket formálni. Ez a misszió a hitetlenek elleni harc, a hit terjesztése, a magyarság védelmezése és hitében, műveltségében való megerősítése a püspökség sok száz éves történetét szinte mindvégig szükségszerű feladatként kísérte. A magyarok térítése mellett ellenségekkel is szembe kellett nézni, de kiváltképp az egyházat megsemmisíteni akaró pogánylázadásokkal volt sok probléma. Az alapító püspök életét is az 1046-ban kitört, a feudális államrend és az egyház ellen fölkelő tömeg okozta. Budán, a ma az ő nevét viselő hegyről taszították le, ily módon vált vértanúvá Gellért püspök 1046-ban. Testét ott földelték el, és csak 1053-ban szállították ünnepélyesen haza Csanádra, a püspökség székhelyére, ahol méltó módon temették el. Emlékét és püspökség alapító tettét koronázta meg az 1083-as szentté avatás.

Gellért halála után püspök utódainak nevét nem mindig ismerjük, hisz a korai időszak följegyzései ezt nem hagyták ránk.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Az bizonyos, hogy a térítés továbbra is fő feladatot jelentett. A már kereszténnyé lett magyarok mellett a besenyők jelentették a misszió fő feladatát. Csanád városa, mint állami és egyházi székhely, jelentős település volt, ahol a történelem folyamán számos király megfordult. Így pl. 1043-ban Aba Sámuel király járt Csanádon.

1091-ben viszont az ország ellen támadó kunok dúlták föl a várost és az itt lévő templomokat. A kunok elleni harc a 12. században is végigkíséri a püspökség történetét, majd az 1241-42-es tatárjárás idején a tatár csapatok veszik be a nagyobb várfallal nem rendelkező várost. A szépen kiépült templomokat, kolostorokat és egyéb épületeket fölégetik, kifosztják, az elmenekülni nem tudókat megölik. A tatárok kivonulása után a püspök dolga az építkezés újrakezdése, de a templomok és kolostorok mellett a megriadt, megzavarodott emberek hitének a megerősítése és, a lelkekbe új remény öntése szintén az egyháziak feladata volt. A tatárjárás utáni újraépülő Csanád székhelyű püspökség folytatja a térítő munkát, az ekkor már ezen a területen letelepedett kunok között. A Kun László névvel is illetett IV László gyakran tartózkodott ezen a területen és többször megfordult Csanád városában, 1278-ban, majd az ezt követő években is. 1290-ben bekövetkezett tragikus halála után itt, Csanádon temették el az uralkodót.

Az Árpád-ház kihalása után a magyar trón megszerzéséért folytatott küzdelemben szintén szerepet kapott a Csanádi püspök és a székváros. 1322-ben itt tartózkodott Károly Róbert király. 1366-ban Nagy Lajos fordult meg Csanádon. Az ezt követő uralkodó, Zsigmond király kétszer is járt itt 1394-ben és 1436-ban. Mindez a mindenkori Csanádi püspök szerepét, jelentőségét és a magyar közéletben, politikában betöltött fontosságát is jelzi.

A 14. század második felében egy új, fenyegető ellenség jelenik meg, amely az ország déli részét, így a Csanádi püspökség területét is fenyegette, s ez a török. A 15. század folyamán több alkalommal került sor támadásra, és ennek is tudható be, hogy a török elleni harcban ismert Hunyadi János gyakran tartózkodott a városban, így 1443-44-ben, 1450-ben és 1451-ben. A török elleni harc lelkes buzdítója, Kapisztrán Szent János 1455-ben fordul meg a püspöki székhelyen. 1456-ban V. László király látogatott el Csanádra. A török elleni harc a püspöknek, mint a terület földesurának és így a püspöki csapatok hadvezérének egyébként is kötelessége. 1459-60 körül a többszöri török támadás miatt Hangácsi Albert püspök várfallal veteti körül a várost. 1462-ben Mátyás látogat Csanádra, 1495-ben pedig II. Ulászló király.

A 16. század elejének nevezetes eseménye az 1514-es Dózsa-féle parasztháború, amelynek szomorú mementója a püspökség számára a Csáki püspök elleni támadás, akit Dózsa parasztjai elfognak és karóba húznak. Az őt követő püspök sajnos, szintén erőszakos halállal halt meg. Csaholi Ferenc 1526-ban sok más kiváló magyarral, köztük számos főpappal együtt a mohácsi csatában vesztette életét. Ezt követően a török a várost földúlja, de ekkor még magyar kézen marad.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Sajnos, a terület elhelyezkedéséből következően állandó harc tárgyát képezte a Habsburgok és Szapolyai János király között. 1526 és 1530 között többször is gazdát cserélt, hol Szapolyai, hol Ferdinánd király csapatai tartózkodtak itt. Az 1551-es nagy török támadás során Fráter György parancsára a várost kiürítették és így nagyobb ostrom, vagy harc nélkül került a török kezére. Temesvár 1552-es ostrommal történt elfoglalása után végképp török fennhatóság alá került. A török hódoltság létrejöttével egyúttal Csanádnak, mint püspöki székhelynek a megszűnését is jelentette. A város még néhány évtizedig a török alatt működik, de a magyar egyházi befolyás a városban és a területen megszűnt. A törökök módszeresen elűztek, megöltek minden katolikus papot és ezért vált szükségessé, hogy a lakosság lelki gondozását a török által egyedül megtűrt ferences barátok lássák el. Így került sor a Szeged-Alsóvárosi ferences kolostor szerzeteseinek a megbízására, akik az egész török hódoltsági területen ellátták a lelkipásztori tevékenységet. Ez azért is fontos dolog, mert Szeged egyébként a középkor folyamán a kalocsai érsekség fennhatósága alá tartozott. A 16-17. század folyamán az itteni ferences barátok révén a Csanádi püspökség területét is ellátták egyházi téren.

A török itt léte nagy pusztítást vitt véghez. A vidéki lakosság jó része elpusztult, vagy elmenekült, a környező városokba költözött. Megszűntek az egykori szerzetesi iskolák, kolostorok és ezzel nemcsak az egyházi, hanem a szellemi, kulturális élet is hatalmas károsodást szenvedett. Különösen nagy pusztítást végzett az 1591-1606 közötti, ún. 15 éves háború, amelynek hadműveletei ezt a vidéket rendkívül letarolták. Természetesen a Csanádi püspökökkel az 1551-1686 közti időszakban is találkozunk, azonban ez csak cím, amelynek viselői rendszerint Pozsonyban, vagy Nagyszombatban tartózkodtak és tényleges püspöki tevékenységet folytattak.

Melegh Boldizsár 1572-ben kapott püspöki kinevezést, aki megbízatása után hivatalosan is kérte XIII. Gergely pápát, hogy a szegedi, orsovai, krassói és hacaki ferenceseket hatalmazza föl a dél-magyarországi hívek lelki gondozásával, amire sor is került. Időközben ezek a különböző rendházak megszűntek, és alapvetően a szegedi ferences rendház volt az, amely a török uralom végéig ellátta áldásos tevékenységét. Mindennek jeleként 1644-ben Zongor Zsigmond püspök a Szeged-Alsóvárosi Ferences Rendház guardiánját püspöki helytartóvá nevezte ki. Mivel ő Nagyszombatban élt, ettől kezdve a ferencesek rendszeresen följártak hozzá jelentést tenni, illetve a különböző hivatalos ügyek kapcsán beszámolót tartani.

1685-ben Csanád visszakerült a töröktől a keresztények kezére, azonban az ezt követő háborús években gondolni sem lehetett arra, hogy a Csanádi püspök visszatérjen székvárosába. 1699-ben a háborút a karlócai béke zárja le, amelynek értelmében a Maros képezi a törökök és Magyarország között a határvonalat. A Marostól délre eső területek, így Csanád és a püspökség javarésze a török kezén maradt. Az ott lévő osztrák katonák 1701-1702 folyamán, mielőtt Csanádról kivonultak, végképp elpusztították a várost, hogy ne jusson a török kezére.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

A török Csanádról való kivonulása után és Buda fölszabadulása után a török ellenes hadjáratok Magyarország déli részén folytatódtak. Az egész terület hadszíntér volt, így szó sem lehetett arról, hogy a Csanádi püspökök visszatérjenek egykori püspökségük területére és megkezdhessék békés, helyreállító tevékenységüket. Így a 17. század utolsó évtizedének Csanádi püspökei csak névleges kinevezést kaptak. Csak 1699-ben Dolny István püspöki kinevezése után, kerülhetett sor arra, hogy a Csanádi püspök címének és tisztének tényleges tartalmat szerezzenek. István püspök 1701-ben Szegeden a bécsi udvar által létrehozott hivatalhoz nyújtotta be kérelmét, amelyben a török hódítás előtti állapotnak megfelelően visszakérte a püspökség régi birtokait. 1702-ben az udvar által kibocsátott irat ezen nagymennyiségű területeknek csak egy részét biztosítja a püspök számára. Ezzel egyidőben, tekintettel a hajdani Csanádi püspökség jelentős részének török megszállás alatti voltára, Szegedet jelölte ki a püspök lakhelyéül. A városában a császári-katonai fennhatóság központjául szolgáló váron kívül, a mai Dóm téren lévő egykori Dömötör templomot, amely elég rossz állapotban volt, adták püspöki templomul és ettől nem messze biztosítottak egy szerény épületet a püspök székhelyéül. A püspök további lehetőségeit egyházmegyéjének helyreállítására alapvetően lehetetlenné tette az 1703-ban kitört Rákóczi szabadságharc.

Ily módon a püspökség régi tekintélyének és erejének helyreállítása jó néhány évre eltolódott és egy új, energikus püspöktől, Nádasdy Lászlótól vált lehetségessé, aki 1710-ben kapta ezt a megbízatást. Nádasdy az ismert, nagytekintélyű magyar arisztokrata család tagjaként kapta ezt a címet, azonban az eddigiekből látható módon ez sokkal inkább nagyszabású feladatot, küzdelmet, mint tényleges tisztséget és gazdagságot jelentett. Szerencsére a frissen kinevezett püspök hatalmas energiával és lelkesedéssel látott neki, hogy Szent Gellért örökségét helyreállítsa. 1711-ben leköltözött Szegedre és itt a már említett, püspöki lakóhelyül szolgáló épületben, illetve Alsóvároson, a ferencesek kolostorában lakott. Természetesen ő is, akárcsak elődjei nagymértékben támaszkodott a ferencesekre, akik az ezt megelőző évszázadokban is a Délvidék lelki gondozását végezték.

A sok, nem túl látványos apró lépés után új lehetőséget kínált az 1716-os esztendő. Ekkor indultak meg a keresztény seregek Savolyai Jenő vezetésével a déli területek török helyőrségeinek, várainak visszafoglalására. Elsők között került sor Temesvár bevételére, majd 1717-ben Belgrád is visszakerült a keresztények kezére. Temesvár visszaszerzése új lehetőséget villantott fel a püspök előtt is, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a török alatt, illetve az azt követő háborúban elpusztított Csanád nem jöhet szóba, mint püspöki székhely. Azonban az 1716-ban Temesvárra látogató Nádasdy püspököt az osztrák katonai hatóságok olyan ellenségesen fogadták, hogy jobbnak látta mielőbb visszatérni Szegedre. A továbbiakban is innen irányította a püspökséget.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Ezt szükségessé tette az a tény is, hogy az 1716-18-as török elleni háborút lezáró pozserováci béke után a bécsi udvar úgy döntött, a Marostól délre eső területeken nem állítja vissza a magyar közigazgatást, azaz a régi vármegye rendszert, hanem katonai indokokra hivatkozva katonai parancsnokság alá helyezte és az ország egész déli részén határőrvidéket szervezett. Így ez a rész, amely a püspökség java területét magába foglalta, a Temesi Bánság néven, 1753-ig volt katonai irányítás alatt, ezt követően 1778-ig polgári irányítás alatt, de közvetlenül Bécsnek alárendelve működött. Így a világi közigazgatás katonai jellege miatt az egyházi terület helyreállítása sem vált lehetségessé.

Nádasdy püspök több alkalommal kérvényezte a királynál, hogy az egyház tekintélyét és az egykori Csanádi püspök befolyását a visszafoglalt területeken állítsa helyre, amely végül is kompromisszumot eredményezett. 1723. augusztus 7-én a császár rendeletet adott ki, amelyben ugyan az egykori Csanádi püspökség területére biztosítja a püspök joghatóságát, ugyanakkor Szegedet jelölte ki székhelyül és Temesváron csak egy lakást biztosított a püspök számára. Így aztán a püspök kénytelen egy olyan megoldást választani, hogy a Temesváron működő jezsuita rendház előjáróját nevezi ki ottani püspöki helynökké és ő Szegedről irányította püspökségét.

Nádasdy püspök a Csanádi püspök tekintélyének helyreállítása érdekében egy, a régi Csanádi püspökség területét ábrázoló térképet is kibocsátott, amely a bécsi udvarban óriási fölháborodást váltott ki. Egyáltalán Nádasdy püspök személyében az osztrák hatóságok egy olyan nyakas, az udvari érdekekkel ellenkező magyar főurat láttak, aki a hajdani magyar jogokat kívánja helyreállítani. Természetesen világra szóló botrány lett volna őt tisztéből eltávolítani, de mindent elkövettek, hogy a püspök egyházszerző munkáját akadályozzák. Annál is inkább, mert a bécsi udvar elhatározta, hogy az ország déli részét nem engedi az általuk megbízhatatlannak tartott magyar közigazgatási rendszer alá visszatérni. Egyrészt ezt szolgálta a már említett katonai közigazgatási rendszer, másrészt az 1718-ban megindult nagyszabású telepítési akció, amelynek lényege a török hódoltság alatt elnéptelenedett vidék újra benépesítése. Szigorúan felügyelt elvek szerint telepítettek ide németeket a német birodalomból, szlovákokat az ország északi részéből, sőt, francia és spanyol telepeseket is hoztak a különböző falvakba nagyszámban. Egyetlen egy lényeges kikötés volt, hogy a 18. század nagyobbik felében semmiféle magyar betelepülést nem engedélyeztek. Amikor 1729-ben Nádasdy püspök meghalt, akkor a bécsi udvar úgy döntött, hogy nem teszi ki magát még egy ilyen kellemetlen helyzetnek és ezt követően három olyan püspököt neveztek ki, akik nem magyar származásúak, akiknek így módon a régi magyar érdekeket helyreállító törekvéséről nem kellett tartaniuk. Ez nem jelenti, hogy az 1730-ban hivatalba lépett Falkenstein Adalbert (1730-1739), majd az őt követő Sztaniszlavich Miklós (1739-1750) és az ő utána püspökké szentelt Engl von Wagrein Ferenc (1750-1777) nem igyekezett jól ellátni püspöki tisztét, de nem a magyar érdekek helyreállítása volt a fő célkitűzésük.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Falkenstein Adalbert püspök 1732-ben Temesvárra látogatott és fő feladatának tekintette ő is, hogy a püspöki székhelyet Szegedről mihamarabb Temesvárra helyezhesse. Többszöri kérelmezésének eredményeként az 1730-as évek közepére kerül sor, hogy a püspök immáron Temesváron irányíthassa egyházmegyéjét. Az bizonyos, hogy 1734 nyarán már Temesváron tartanak egyházmegyei zsinatot, és 1736 augusztusában helyezik el Temesváron az új püspöki székesegyház alapkövét. Mindez jelzi, hogy immáron Temesvár lett az egykori Csanádi püspökség székhelye. Bár a régi magyar közigazgatást nem állították helyre, a Marostól északra terjedő vidéken azonban létrejött az egykori Csanád vármegye utódja. Így érthető, hogy Nádasdy püspök kapja meg először a csanádmegyei főispáni címet, amelyet ezután minden utána következő püspök megkap, egészen II. József uralkodásáig. Onnantól kezdve a főispáni címet világi személyek kapják.

Szó esett arról, hogy a középkorban Szeged városa nem tartozott a Csanádi püspökség fennhatósága alá, hanem a kalocsai érsekséghez. A török kiűzése után az adott földrajzi, katonai realitások tették szükségessé, hogy Szeged legyen átmenetileg a Csanádi püspökség székhelye. A 18. században Temesvárra költözvén, Szeged kötődése a Csanádi püspökséghez megmarad, míg Wagrein Ferenc püspök kérésére 1775-ben Szegedet és környékét VI. Pius pápa véglegesen a Csanádi püspökség részévé tette, amely napjainkig így maradt. A 18. század utolsó harmadában teremtődik meg Chrisztovich Imre püspök kinevezésének idején (1777-1798) a lehetőség, hogy az 1782-87 között lebonyolított harmadik délvidéki betelepítés során végre magyar népesség is jöhessen erre a területre. Ekkor már jó néhány évtizeddel a török után konszolidált, békés viszonyok uralkodván, jelentős fejlődésre kerülhetett sor. Ebben meghatározó szerepe volt a Temesváron élő és működő Csanádi püspöknek, aki az egyházmegye helyreállítása során nagyszabású térítő tevékenységet folytat. Az ide érkező lakosok között természetesen nemcsak katolikusok, hanem evangélikusok reformátusok, és nagy számban ortodox hívek is vannak. Ugyanakkor a szerzetesrendek betelepítése révén számos új templomot, iskolát, rendházat építenek, amely a katolikus egyház hitéleti tevékenysége mellett jelentősen előmozdította a terület kulturális és szellemi fejlődését.

1800-1828 között Kőszeghy László volt a püspök, aki a virágzó területen több mint száz új plébániát hozott létre. Ő alatta nyílik meg ismét 1806-ban a papnevelő intézet, amely a gazdag hitéletű hatalmas területet papokkal ellátta. Egyáltalán ha a hitéleti tevékenységen túl a Csanádi püspökök 18-19. századi tevékenységét vizsgáljuk, akkor elsősorban a kulturális és szociális tevékenységük jelentőségét kell kiemelni. Kőszeghy püspök alatt kiváltképpen figyelmet fordítottak arra, hogy mind a hitéletben, mind az ehhez kapcsolódó kulturális, oktatási életben tekintettel legyenek a terület soknemzetiségű, soknyelvű lakosságára. Így ezeknek a lelki gondozása, a megfelelő nyelven beszélő papok segítségével történt.

Ugyanezt a tevékenységet folytatta Lonovics József püspök (1834-1848), aki elsősorban a népiskolákat, valamint az egyházi és szociális intézmények létrehozását elősegítő intézkedéseket tett az egyházmegyében. Igazi magyar érzésű egyházfő volt, aki e tekintetben határozottan képviselte a reformkor idején nagy jelentőséget kapó magyar nyelv és kultúra ügyét. E minőségében több összetűzésre került sor közte és a bécsi hatóságok között. Az 1848-9-es forradalom idején Lonovics püspök immár egi érsekként föllépett a magyar érdekekben és a forradalom által képviselt magyar szabadság mellett. Ennek következtében a jeles egyházfőt száműzik, és csak 1860-ban térhetett vissza Magyarországra.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Az őt a Csanádi püspöki székében követő kiváló egyházi személyiség a nemzetközi tekintélyű tudós-történész, Horváth Mihály 1848-49-ben teljes tehetségével és szellemi erejével a püspökség mellett a forradalom ügyét támogatja. Sőt, 1849 májusától augusztusig, a fegyverletételig, a fiatal magyar állam vallás- és közoktatásügyi minisztere volt. Ezért kénytelen száműzetésbe vonulni és 1867-ben térhetett csak haza. A 19. század második felében az egymást követő püspökök ezen a hatalmas délvidéki területen Temesvár központtal óriási szervező tevékenységet fejtettek ki, amelynek eredményeként a Magyarországon a 19. században megjelenő különböző női oktató rendeket felkérve és más régi férfi szerzetesrendeket is a munkába bevonva, nagyszabású fellendítést hajtanak végre az oktatási életben. A kisebb-nagyobb városokban, falvakban sorra jönnek létre a jeles tevékenységet végző egyházi elemi- és középiskolák, amelyek tehetséges tanulókból remek polgárokat képeznek. A püspökök egyházi és világi tevékenységük kifejtése során mindvégig tekintettel voltak a soknemzetiségű, soknyelvű népességre. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a magyar mellett német, szlovák, román, szerb, bolgár stb. falvak voltak, hanem azt is, hogy a katolikusok mellett görög-katolikusok, szerb és román ortodoxok, reformátusok, evangélikusok és zsidók egyaránt benépesítették a területet. A monarchiára jellemző türelemmel, békésen működtek együtt ezek a különböző felekezetek. Ezt a békés fejlődést törte ketté az 1914-ben kitört első világháború.

Az I. világháború a háborúra jellemző megpróbáltatásokat jelentette a püspökség számára is. Egyrészt nagyszámú lakosát vitték el katonának, másrészt a háborúval kapcsolatos áldozathozatal sújtotta a híveket. Harmadrészt, a templomokat is, mert a haditermelés következtében sorra vitték el a templomok haragjait. A híveket pedig egyre fokozottabb áldozatvállalásra készítette a kormányzat előírása. 1918 végén a háború befejeződése Magyarország és kiváltképpen a Csanádi püspökség számára tragikus következményekkel járt. Az ismert nemzetiségi problémák miatt a román, illetve szerb nacionalisták vezetésével formálódó új hatalmak 1918 végén elszakították Magyarország déli részét, amelyből létrejött Jugoszlávia, illetve a megnövekedett területű Román Királyság.

Ez konkrétan a Csanádi püspökség számára azt jelentette, hogy területének több mint háromnegyed része Magyarországon kívülre került. Az így kialakult helyzetet az 1920. június 4-én Trianonban megkötött békeszerződés hivatalos, nemzetközi szintre emelte. Ennek értelmében a püspökség nagyobb része Romániához került, a kisebbik része Jugoszláviához, egy egészen kis hányad Magyarország számára maradt. A fönnálló ideiglenes helyzetet a Vatikán is tudomásul vette, és 1923. február 10-én a Belgrádi Apostoli Nunciatúra az oda került 62 Csanádi egyházmegyei plébániát apostoli kormányzósággá nyilvánította, Nagybecskerek (Zrenjanin, Jugoszlávia) székhellyel. 1923. február 17-én pedig a Bukaresti Apostoli Nunciatúra a 153 plébániát a korábbi Csanád egyházmegyéből Temesvár székhellyel szintén apostoli kormányzósággá nyilvánította.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Az 1911 óta a Csanádi püspöki széket betöltő Glattfelder Gyula püspök tevékenysége az 1918 évi hatalomváltás után rendkívül megnehezült. Bár a püspök igyekezett a fennálló hatalommal jó kapcsolatot tartani és soknemzetiségű, több nyelvű egyházmegye lakosainak a megfelelő nyelvű istentiszteleti, lelki szükségleti gondozását elvégezni, és papjaival elvégeztetni, a konfliktusok a nacionalista román hatóságokkal egyre gyakoribbá váltak. Ennek eredményeként 1923 elejére helyzete Romániában tarthatatlanná vált és végül a román hatóságok szinte "kitoloncolták" az országból. 1923 március 12-én érkezett Magyarországra, Szegedre. Így vált 1923-ban - mintegy 200 év után - Szeged ismét püspöki székhellyé. Glattfelder püspök akkor még nem tudhatta, hogy végérvényesen. Ezzel együtt a püspök hatalmas energiával látott neki, hogy Szeged város adottságait is figyelembe véve a mindössze 33 megmaradt plébániáját is újjászervezte, a püspökségbe új erőt leheljen. Ez találkozott Szeged város vezetőinek akaratával és így nagyszabású építkezések és a hívek támogatása révén épült Szeged azzá az egyházi központtá, amely a két háború közti időszak magyar katolikus egyházi életének meghatározó színhelyévé emelte.

Az építkezés egyrészt a püspöki székesegyház, a mai Fogadalmi templom elkészítését jelentette, mely 1930-ra készült el. Azonban a püspök a jeles kultúrpolitikus, Klebelsberg Kúno együttműködésével és Somogyi Szilveszter polgármester tevékeny támogatásával létrehozta a Dóm teret, amely Közép-Európa egyik legszebb ilyen építészeti alkotása. Ezen túlmenően, funkciójában a szintén Trianon következtében Szegedre települt kolozsvári egyetem székhelyévé is vált. Az egységes stílusban megépített épülettömb, amely a tér három oldalát fogja körbe, helyet adott az egyetem épületeinek, a püspöki palotának és egyúttal a papi szemináriumnak. A papi szeminárium Glattfelder püspök elképzelése szerint nem egyszerűen csak a kicsire zsugorodott Csanádi püspökség számára képezett papokat, hanem az 1930. augusztus 28-án jóváhagyott statútum szerint a Csanádi, nagyváradai és szatmári egyházmegyék számára is. 1930. szeptember 30-án nyílt meg a szeminárium, ahova a már említett Csanádi, váradai és szatmári egyházmegyék kispapjai mellett három kassai és két rozsnyói kispap is bevonult. Mindez jelzi, hogy a kultuszminiszter és a megyéspüspök elképzelése szerint a szegedi szemináriumnak egyrészt délre, a Balkán felé irányuló oktató szerepe, másrészt az elcsatolt magyarországi területek számára általában volt meghatározó szerepe a papi utánpótlás képzésében.

Hasonlóképpen az egyházi épületszárny egyik részén kialakított Szent Imre Kollégium szintén a fiatalok megfelelő vallási, erkölcsi és hazafias nevelését volt hivatott szolgálni. Az 1928-ban Rerrich Béla tervei alapján elkezdődött építkezés gyakorlatilag 1930-ra befejeződött.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

A Szegedre érkezett püspököknek azért is nehéz helyzete volt, mert a román hatóságok a kitoloncoláskor csak a legszükségesebb személyes holmijait engedték magával hozni. Ily módon az újjászerveződő püspökség sem a korábbi évszázadok gazdag anyagát tartalmazó archívumát, sem könyvtárát, sem a püspöki székhelyen fölhalmozott egyházi műkincseket nem hozhatta magával. Mindezeket kívánta megteremteni közvetlen környezetében Glattfelder Gyula, amikor ezt a püspöki központot tervezte. Ennek a tervezetnek kiemelkedő pontját alkotta a püspöki palota épülettömbje, amely magában foglalta a szeminárium és a Szent Imre kollégium intézményét is. Mint a Dóm és a Dóm tér építéséhez, itt is a legjobb hazai és szegedi művészeteket és mestereket vették igénybe. Az épület külső-belső tervezését a Dóm térhez hasonlóan Rerrich Béla végezte. A püspöki palota belsejében egyszerre érvényesült a régi korok hangulatának idézése, ugyanakkor modern, korszerű anyagok felhasználásával. Ezért találunk az épületben olyan változatossággal alkalmazott anyagokat, mint a vas, az üveg, a márvány, a fa és az égetett téglák, vagy ami egészen különleges hangulatot ad, pl. a lépcsőháznak, az aranyozott téglák, a fehér fallal keverve. A funkcionális helyiségek, így a püspöki dolgozószoba, a fogadásra alkalmas szalon, az ebédlő, a püspöki magánkápolna mind egyszerre árasztja az elmúlt korok hangulatát, s ugyanakkor vitathatatlanul az 1930-as évek modern szellemét. A modern bútorok és berendezési tárgyak között vásárlások, gyűjtések révén barokk és rokokó bútorokat, festményeket és egyéb műtárgyakat helyezett el a püspök és az alkotóművész. Az 1930-ra befejezett munkálatok eredményeként a Szegeden megtelepedő püspök méltó körülmények között fogadhatta az ide érkező hazai és külföldi egyházfőket, politikusokat és látogatókat, jelezve, hogy az erős akarat erővel tudott venni a csüggesztő helyzeten is. A templom és a püspöki székhely megépítésével sikerült biztosítani azt a fizikai háttérrel, ahonnan a lelki, szellemi megújulás nagy erővel kisugározhatott.

Az építkezés eredményeként a püspök megfelelő körülmények között irányíthatta a délvidéki terület egyházi életét. A szeminárium vezetését a Szegedre érkezett jezsuita rend tagjaira bízta a püspök. Ez időben Szegeden több férfi és női szerzetesrend működött, akik részben a városi ifjúság oktatását, másrészt a különböző szegedi kórházak és klinikák tényleges nővéri, ápolói tevékenységét végezték. Glattfelder püspök ezzel együtt a Magyar Katolikus Püspöki Kar kiemelkedő egyéniségeként fontos munkát végzett a magyarországi egyházi életben belül és ugyanakkor a hazai politikai életben is meghatározó szerepe volt. Tevékenységének jelentős része az ifjúság és a magyar polgárság jobb erkölcsi, művelődési állapotainak megteremtésére irányult. Ezen tevékenységében érzékeny veszteséget jelentett számára Klebelsberg Kúno 1932-es halála: Ugyanakkor mindvégig nagy egyetértésben és támogatásban végezhette tevékenységét Szeged város vezetésével, így az 1934-ig hivatalban lévő Somogyi Szilveszter polgármesterrel, majd az őt 1934-44 között követő Pálffy József polgármesterrel együtt.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Glattfelder püspök tevékenységét növelte, hogy 1931. június 19-én a Szentszék a Fogadalmi templomot a Csanádi székesegyház rangjára emelte. 1941-ben pedig a püspök kérésére a Szentszék fölállította a Csanádi székeskáptalant Szegeden, hat stallummal. A Szeged számára fontos tevékenységét Glattfelder püspök 1942-ig végezte, amikor kalocsai érsekké nevezte ki a Szentszék. Ezt azonban előrehaladott betegsége miatt már nem tudta betölteni és 1943-ban meghalt. Glattfelder püspök a Csanádi püspökök sorának egyik kiemelkedő személyisége volt. Az alapító Gellért püspökhöz hasonlóan egy olyan nehéz, sorsfordító helyzetben volt kénytelen a püspökségét ismét nyugodtabb vizekre vezetni, amely világégés következtében, országhatárok változása révén az egyszerű emberek feje fölött történt politikai akarat elfogadását és az új életkörülmények, a nagyméretű alkalmazkodás követelményét támasztotta a hívekkel és az egyház vezetőivel szemben egyaránt. Glattfelder püspök megtalálta a kihívásokra adandó választ és nagyszerűen oldotta meg a rendkívül sanyarú körülmények között a reá háruló feladatot.

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a Csanádi püspökök történetében megszokottnak mondható, hogy útjuk a Csanádi püspöki székből a kalocsai érseki tisztségbe vezetett. Ez Glattfelder püspök előtt, a később esztergomi prímási székbe emelt Csernoch püspök esetében is így volt, majd az őt követő Hamvas Endre, illetve Ijjas József püspökök esetében is ezt figyelhetjük meg.

1943-ban, Glattfelder halála idején már javában dúlt a II. világháború. A rövid átmeneti időszak után Hamvas Endre személyében kiemelkedő jelentőségű egyházi személyiség került a püspöki székbe. Egyik meghatározó egyénisége volt az embertelen zsidóüldözés időszakában azoknak, akik fölemelték szavukat az ártatlanok üldözése ellen és tevékenyen, a lehetőségekhez képest maga is részt vett az üldözöttek mentésében. Mindez kevésnek bizonyult ahhoz, hogy az 1945-ben bekövetkezett változások, a kommunista diktatúra létrejötté idején megvédje egyházát a reá zúduló csapásoktól. A diktatúra rendelkezései sorra szüntették meg az ezer éves egyházi felépítmény sarkalatos létesítményeit. 1945-46 folyamán az egyház országosan és helyileg elveszítette a katolikus sajtó meghatározó részei fölötti ellenőrzését. 1946-ban óriási veszteséget jelentett az egyházi jellegű kulturális intézetek, vallásos társadalmi egyletek és szervezetek feloszlatása. Ezt követően 1948-ban állami kézbe kerültek az addig egyház által fenntartott óvodák, általános- és középiskolák, valamint a velük összefüggő tanulóotthonok. 1949. szeptember 5-én bevezették a fakultatív hitoktatást, ami gyakorlatilag a hitoktatás alapvető korlátozását jelentette. 1950 nyarán pedig Szegeden és az egyházmegye teljes területén, akárcsak az országban, elhurcolták a szerzetesrendek tagjait, bezárták a kolostorokat és az ott fölhalmozott kulturális javak javarésze megsemmisült. Ezzel a magyar egyház és így a magyar nép ezer éves kulturális fölhalmozott javai kerültek enyészetre.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

1946-ban Szegeden szeptember 22-én a Szent Gellért ünnepek alkalmával országos jelentőségű egyházi demonstrációra került sor, amely a szegedi püspök, Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek, valamint a kalocsai és egri érsek, a váci püspök és a pannonhalmi főapát részvételével lett megrendezve. Ez a nagyszabású egyházi esemény kiváltotta a kommunista hatalom ellenszenvét. 1948. novemberében tudatosan szított ifjú baloldali mozgalmak vezetésével Szegeden nagyszabású egyházellenes demonstrációkra került sor, és ennek során elfoglalták a papi szeminárium java részét: Az egyházak elleni támadást betetőzte 1950. augusztus elsején az ún. békepapi mozgalom megindítása, illetve 1951. május 19-én az Állami Egyházügyi Hivatal létrehozása. Ezek a szervek vették át az alkotmányban ugyan hangoztatott, valójában a gyakorlatban nem érvényesülő vallásszabadság, illetve egyházak és felekezetek ellenőrzését. Az új kommunista éra kifejezett szándéka volt az egyházak megsemmisítése, amely az 1940-es évek végének és az ötvenes évek elejének mindennapi politikai gyakorlatát jelentette.

1952. április 19-én a Szentszék a Csanádi püspököt a nagyváradai püspökség Magyarországon maradt részének kormányzójává is kinevezte, ami újabb plébániáknak az egyházmegyei irányítását jelentette. 1982. augusztus 5-én változik a püspökség neve Szeged-Csanádi Püspökségre.

Hamvas Endre püspök 1964-ben kalocsai érseki kinevezést kap és ekkor Ijjas József lesz a Csanádi püspök. Kinevezése elsősorban az 1964-ben a magyar állam és a Vatikán között kötött megállapodás részeként jöhetett létre. Ugyanakkor jelezte a magyar hivatalos szervek rendkívül szigorú, az egyházi kormányzásba is beleszóló aktivitását, hogy a püspök csak apostoli kormányzó és nem megyéspüspök kinevezést kapott. Ez megfelelt a korabeli magyarországi politikai gyakorlatnak. 1969-ben, Hamvas Endre halála után Ijjas Józsefet nevezik ki kalocsai érsekké és az így megüresedett püspöki hely betöltésére Udvardy József került. 1969-től apostoli kormányzóként irányította az egyházmegyét. A megváltozott időket jelzi, hogy néhány év múlva, 1975. január 7-én már megyéspüspökké nevezhették ki. 1983-ban - a katolikus egyház által hozott új rendelkezések értelmében - 75. életévét betöltve egyházmegyei vezetői tisztéről lemondott és nyugdíjba vonult. Utóda Gyulay Endre püspök lett, aki, már a válságban lévő kommunista pártállami rendszer meggyengülésének jeleként azonnal megyéspüspöki kinevezést kapott.

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

Az 1945-1989 közti időszak nehéz megpróbáltatások elé állította az egyház vezetőit. Lehetőségeik a templom falai közé szorítva nagyon szűken, csak a hitélet minimális szervezésére korlátozódhattak. Az egyház szociális, oktatási és egyéb tevékenysége a korábbiakhoz képest szinte a nullára csökkent. A Szegeden működő papi szeminárium a váci püspökség és a kalocsai érsekség számára is képezte az egyházi utánpótlást. Új templomok építésére nem kerülhetett sor. A hitoktatás gyakorlatilag a templom falai közé szorítva, minimális létszámmal korlátozódott.

Ezek az adottságok megszűntek az 1989-es rendszerváltozás után. Az új lehetőségek változást hoztak az egyházmegye életében is. Szeged ismét jelentős egyházi központ lett, ahova 1989-től kezdve sorra tértek vissza a régi szerzetesrendek. Elsők között a ferencesek és a jezsuiták, őket követték a piaristák és a Miasszonyunk nővérek, végül visszatértek a minoriták is. Ily módon Szegeden ismét megindulhatott a Miasszonyunk nővérek által vezetett óvoda, általános iskola és középiskola (Karolina), illetve a piaristák által 1721 óta a városban folytatott oktatási tevékenység, amely a Dugonics András Gimnázium megnyitását jelentette. A ferencesek és jezsuiták novíciusaikat képezik Szegeden, hasonlóképpen az utánpótlás nevelését kívánják megoldani Szegeden a minoriták is.

Gyulay Endre 1987 júniusában kapta meg püspöki kinevezését és júliusban vette át az egyházmegye kormányzását. Országosan megbízatást kapott a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciától az egyházi ingatlanok visszaadásának tárgyalásaira. Kezdeményezésére került sor az egyházmegyei zsinat megszervezésére (1995) és megindultak az új templomépítések is. Lehetősége nyílt az egykori Csanádi püspökség határon túlra került részeivel a kapcsolatok tartására, így a temesvári és nagybecskereki egyházmegyékkel is.

A főpásztori tevékenysége elismeréseként 2000-ben Szeged városa díszpolgárává választotta.

Gyulay Endre püspök úr 2006-ban nyugállományba vonult, s a Szeged-Csanádi Egyházmegye új püspökévé Dr. Kiss-Rigó Lászlót nevezte ki a Szentatya. 2006. augusztus 26-án iktatták be a Szegedi Fogadalmi Templomban.

Összeállította: Zombori István

Az utolsó bekezdést szerkesztette: Sipos Patrik

A Szeged-Csanádi Egyházmegye története

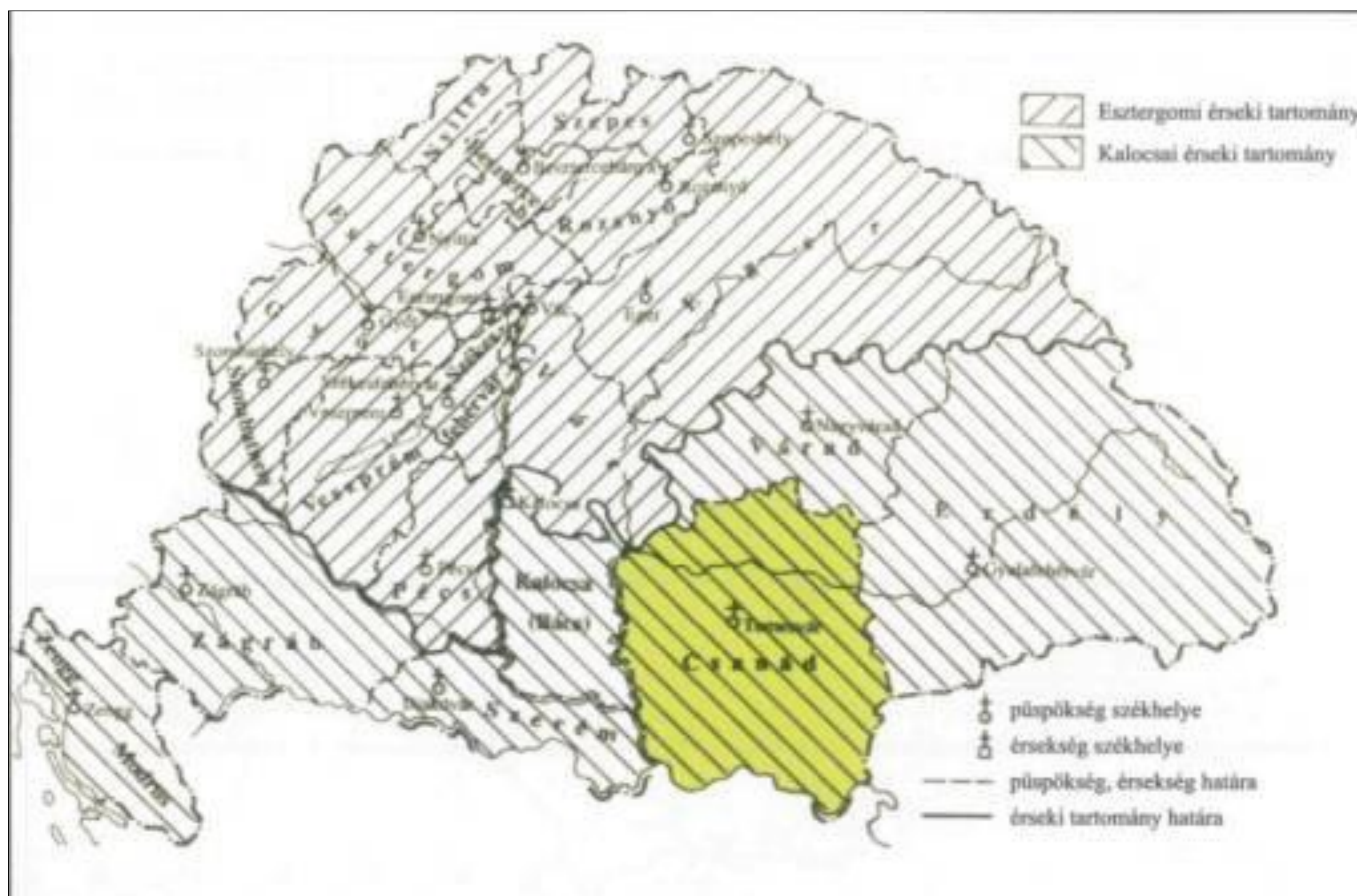
A Csanádi püspökség Szent István korában

A Csanádi püspökség Kálmán király korában (1116)

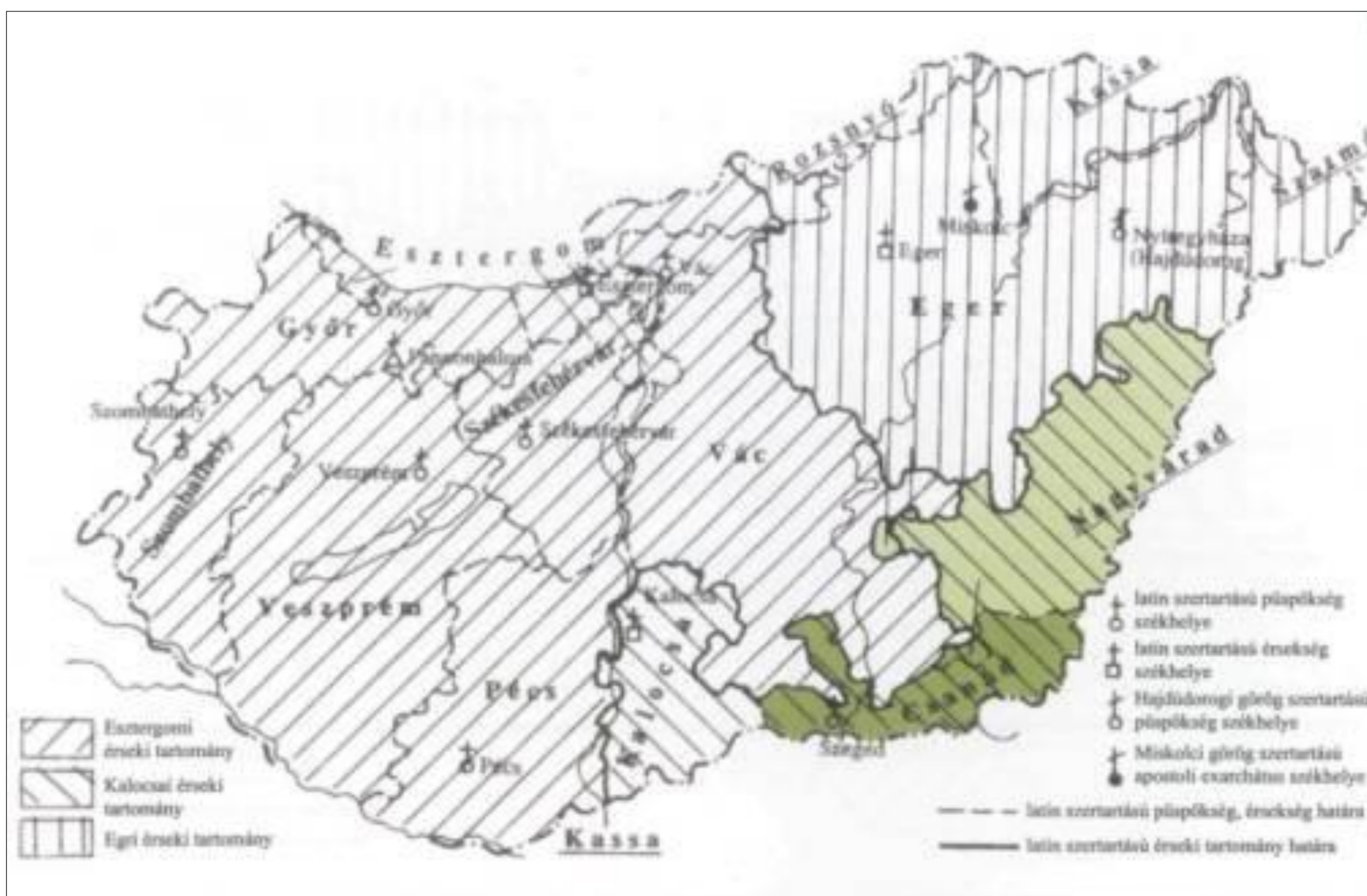
A Csanádi püspökség a török hódoltság alatt

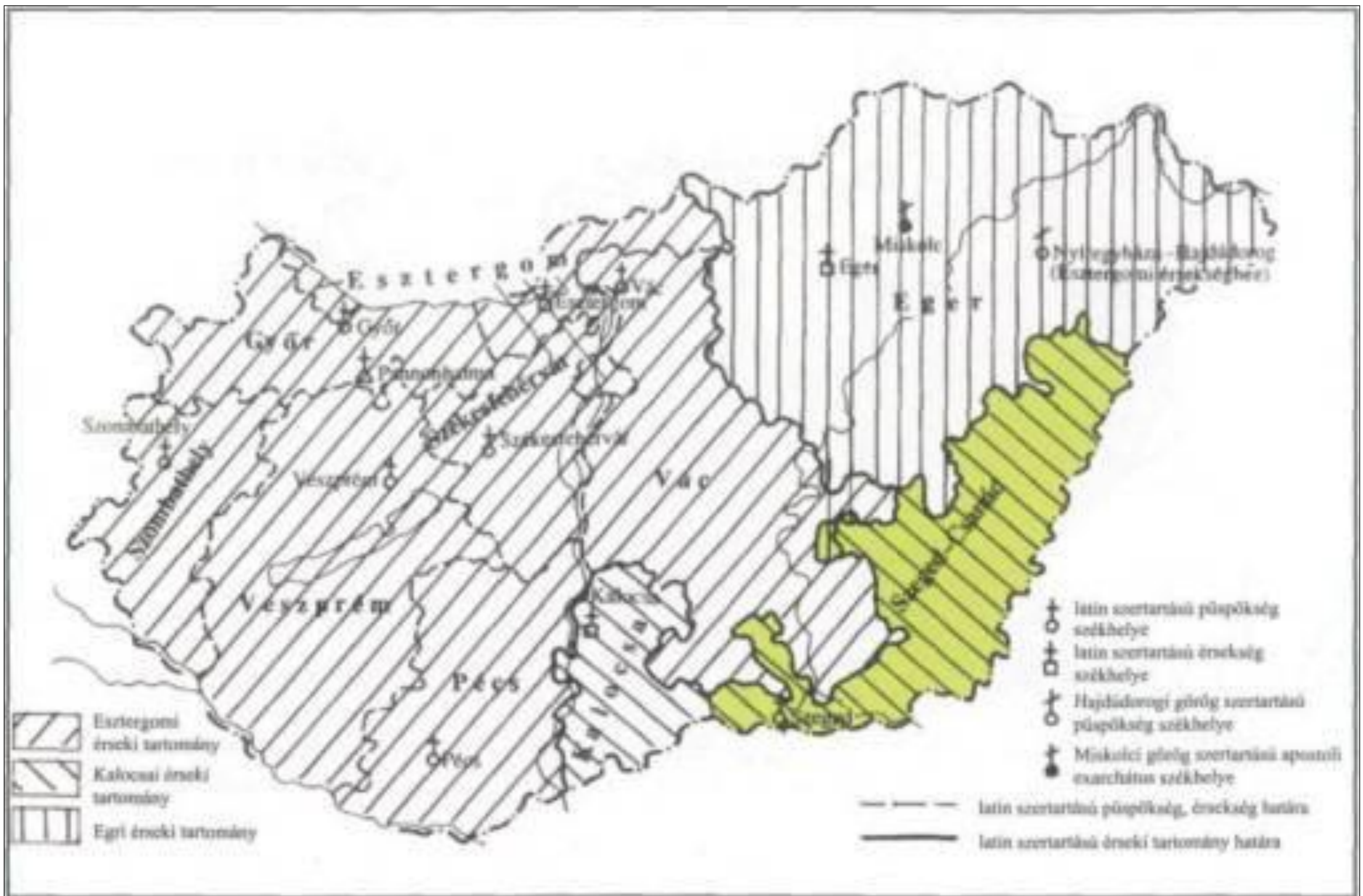
A Csanádi püspökség 1918-ig

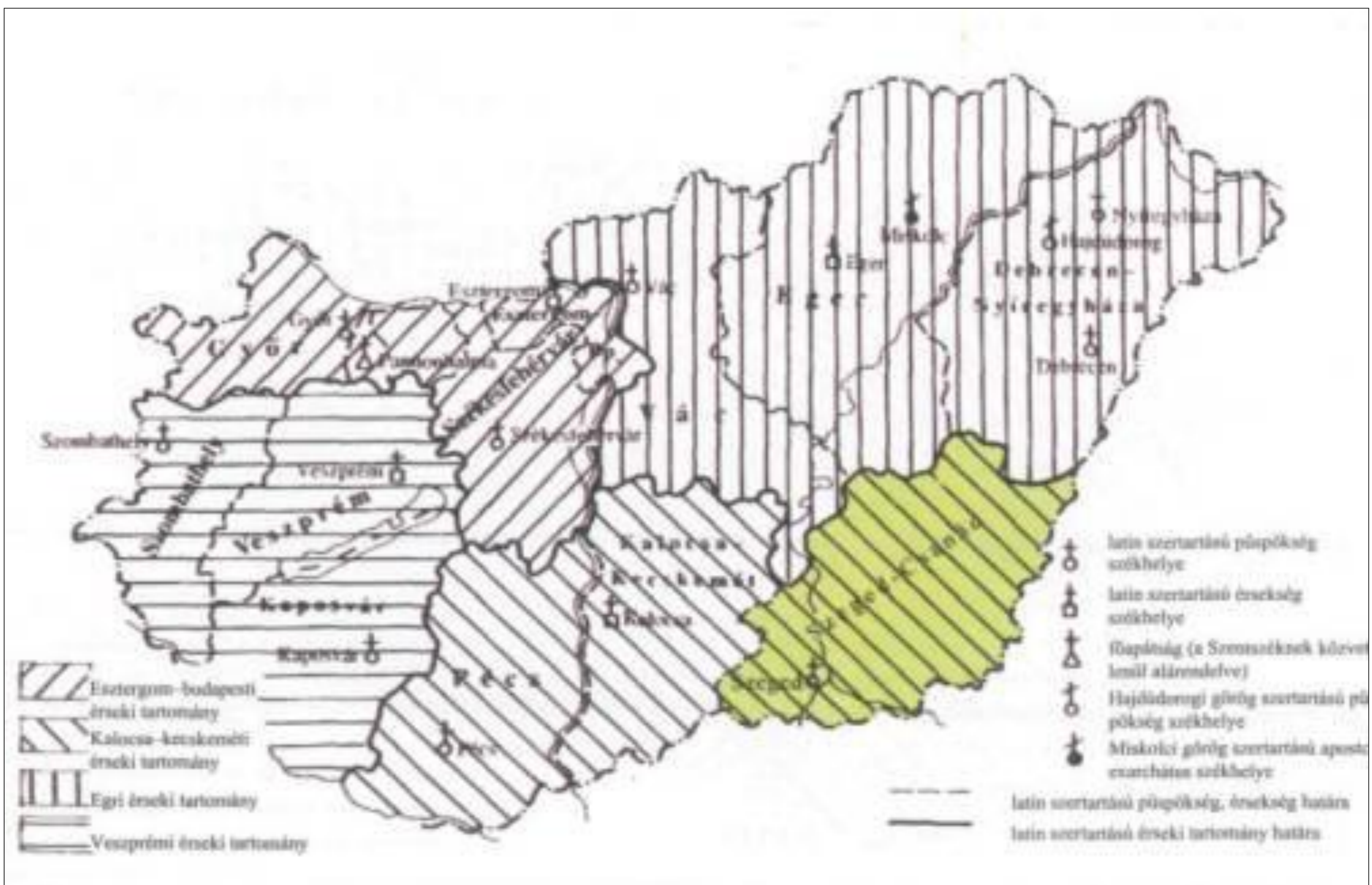
A Csanádi püspökség 1918 után

A Csanádi püspökség 1920-1938

A Szeged-Csanádi püspökség 1993-ig

A Szeged-Csanádi püspökség 1993-tól